

Rapport från Kompisskoleprojektet

Förord

Förord	4
Detta är filmpedagogik	5
Filmkunnighet – en del av MIK.	5
Filmpedagogikens metoder: se, samtala, skapa	6
Filmkunnighet viktigare än någonsin	8
Detta är Kompisskoleprojektet	9
Tre år med filmpedagogisk verksamhet	12
Administration	12
Dokumentation, kunskapsutbyte och informationsspridning	12
Kompisskolorna ser film	14
Kortfilm i klassrummet	14
Skolbiovisningar	15
Filmfestivaler	16
Kompisskolorna samtalar om film	18
Filmintroduktioner.	18
Upplivelsesamtal direkt efter filmen.	19
Fördjupat filmsamtal.	19
Seminarium om dokumentärt berättande	20
Kompisskolorna skapar film	21
Kreativt skrivande och bildskapande.	22
Dokumentärt filmskapande	22
Animerade filmer	23
Reklamfilmer.	25
Tutorials, redovisningar och läxor	25

Utvärdering & analys	28
Positiva erfarenheter	28
Stärkt filmkunnighet	28
Förbättrad språklig förmåga	29
Ökad delaktighet	30
Mer ämnesöverskridande.	30
Större studiemotivation	31
Bättre sammanhållning	31
Utmaningar.	32
Kunskapsbrist	32
Tidsbrist.	33
Ekonomi.	33
Bristande strukturer inom skolan.	34
Att arbeta med filmpedagogik som undervisningsmetod	34
För en framtid med filmkunnighet.	37

filminstitutet.se

Kontakt: Svenska Filminstitutet, Box 27126, 102 52 Stockholm
Telefon: 08 665 11 00 | info@filminstitutet.se | www.filminstitutet.se
Rapporten är författad av Malena Janson, huvudansvarig för Kompisskoleprojektet 2012–2016
Fotografier: Sanna Svanberg
Omslag: Lektion om dokumentärfilm på Nytorpsskolan höstterminen 2015.

Förord

Jag minns väldigt tydligt ett skolminne som jag tycker sammanfattar våra erfarenheter av Kompisskoleprojektet.

Jag är uppvuxen på Lidingö och vi åkte till biografen Grand för att se Staffan Hildebrands film *G – som i gemenskap*.

Efteråt fanns ett stort behov av samtal. Filmen handlar just om ungdomsvänskap, om att få vara med, men också om att inte få vara med. Vid den tiden var jag själv med i skolans hårda gäng, och det var både en vinnarposition och en utmaning. Jag var ju egentligen inte den coola och starka person jag spelade i gänget, och filmen hade scener jag kunde relatera till av utanförskap. Jag hade verkligen behövt reflektera över hur Hildebrand valde att skapa sin film, och vad dess tematik var. Och hur jag relaterade till det. Ingen lärare hade den kompetensen att analysera filmskapandet och tematiken. Vi skrattade oss bort från biografen med känslan av ett otillfredsställt behov av gemensam analys. För att var och en av oss behövde det, men även hela klassen som en grupp.

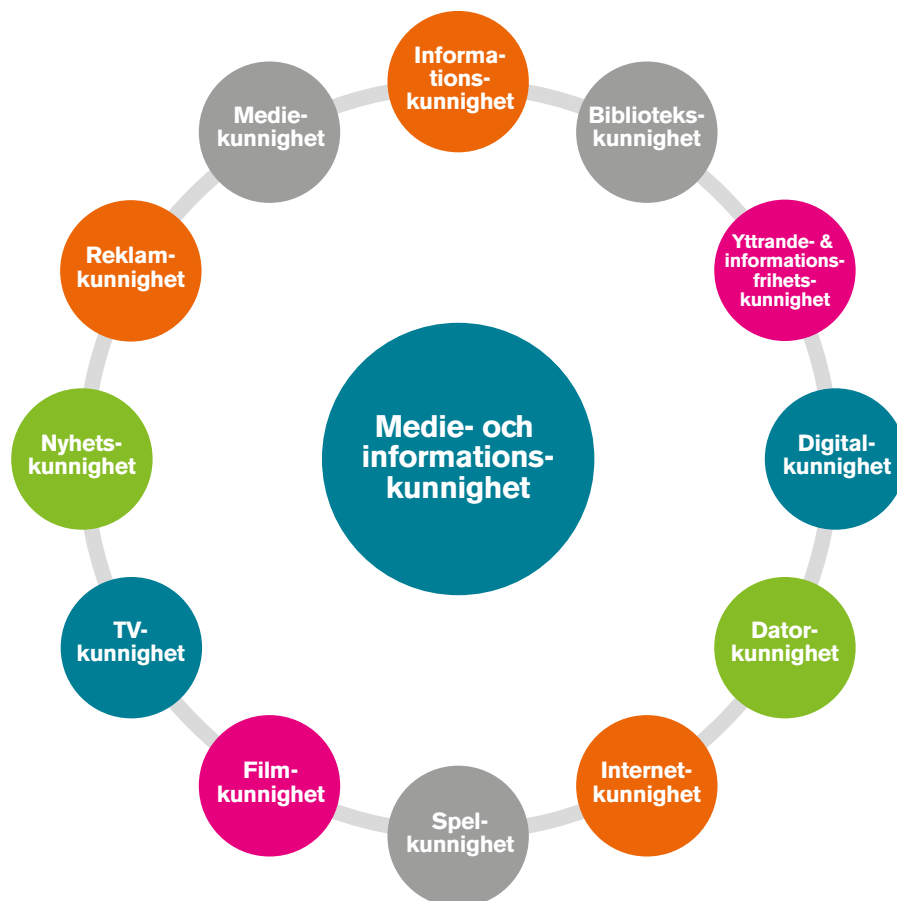
Jag tror inte att de elever och lärare som fått delta i ett Kompisskoleprojekt känner igen sig i min erfarenhet. Och jag önskar att ingen ska behöva göra det heller. Vi har ett av de kraftfullaste medlen för samtal och förståelse för varandra i allas våra mobiler. Låt oss hjälpa skolorna att använda det. Och låt det inte bli en klassfråga vilka skolor som har råd. Alla borde få ha råd.

/Anna Serner

Detta är filmpedagogik

Filmkunnighet – en del av MIK

På senare år har de rörliga bilderna i den digitala tidsåldern ersatt det skrivna ordet som den dominerande kommunikationsformen inom västerländsk kultur. För att förstå och göra oss förstådda i denna värld räcker det därför inte med att vi lär eleverna att läsa, skriva och räkna i skolan. De måste även besitta förmågan att kunna tolka och producera rörliga bilder. Därför har Unesco, FN:s organ för utbildning, vetenskap och kultur, initierat det som på svenska brukar kallas MIK, *medie- och informationskunnighet*. MIK fungerar som ett samlingsnamn för de sammanlagt tolv kunnigheter som enligt Unesco krävs av medborgarna i ett fungerande demokratiskt samhälle.

Ringelskolan på studiebesök på Filmpool Nord vårterminen 2015.

En av dessa är *filmkunnighet* och den innehar en särställning bland de tolv kunnigheterna inom MIK eftersom rörliga bilder i dag utgör grunden även för många av de andra kunnigheterna, såsom tv-, dator-, internet-, spel- och nyhetskunnighet. När vi i dessa sammanhang talar om *film* är det i den vida definitionen av begreppet, det vill säga *rörliga bilder*. Enligt detta synsätt innefattar film alltså allt från Ruben Östlunds Guldpalmsbelönade *The Square* till ett nyhetsinslag på Rapport, en kattvideo på Facebook, en shoppinghaul på Youtube, en sjuårings legoanimation gjord med en app på en surfplatta och säkerhetsinformationsfilmen du ser innan take-off på flygplanet. Filmkunnighet innebär alltså förmågan att aktivt se, förstå, beskriva, tolka, analysera och ifrågasätta rörliga bilder samt en grundläggande förmåga att själv producera olika sorters bilder.

Filmpedagogikens metoder: se, samtala, skapa

Filmpedagogik (ibland *filmdidaktik*), i sin tur, är ett samlingsnamn för olika metoder att lära ut filmkunnighet. Filmpedagogiken är därmed en viktig grundsten inom en modern undervisning där MIK tas på allvar och där elevers förmåga att "läsa" rörliga bilder ses som lika central som deras förmåga att läsa olika slags texter. Och precis som det finns många olika pedagogiska metoder att lära elever att läsa och skriva så finns det många olika filmpedagogiska metoder. Dessa kan anpassas efter individens eller gruppens behov

Filmvisning på Björngårdsskolan vårterminen 2016.

och förutsättningar liksom efter den enskilda lärarens motivation och tekniska kunskaper och tillgångar. Filmpedagogiken passar således alla elever och alla pedagoger. Det innebär naturligtvis inte att filmpedagogik kan vara vad som helst eller att allt fungerar lika bra. För trots att det fortfarande är ett tämligen obeforskat ämne finns i Sverige lång erfarenhet och en omfattande kunskap om filmpedagogikens metoder och förtjänster. Vi finner den exempelvis bland lärare, filmpedagoger, kultursamordnare, filmvetare, fritidspedagoger, filmkonsulenter och skolbibliotekarier runtom i landet.

Lite förenklat kan filmpedagogiken delas in i tre olika metoder som stimulerar tre olika förmågor och använder sig av film på tre olika sätt. Vi talar inom filmpedagogiken ofta om att *se*, *samtala om* respektive *skapa* film. När eleverna ser film stimuleras deras förmåga att tolka rörliga bilder: hur de är komponerade och iscensatta, hur de är sammanfogade via klippning, hur ljud och bild samspekar etcetera. De övar alltså upp sin färdighet att förstå filmen som ett kulturellt eller konstnärligt uttryck. När eleverna *samtalar om* film kan denna färdighet fördjupas ytterligare genom att de exempelvis närstuderar filmens komposition för att ta reda på hur en viss känsla eller stämning skapats. Samtalet kan också innebära en fördjupning i filmens historia och kontext. Vidare kan det utgå ifrån teman i filmen och då övergå i ämnen av annan art än konstnärliga, såsom naturvetenskapliga, filosofiska, politiska, juridiska och geografiska. Därmed används filmen som ett slags verktyg; en språngbräda eller ett stimuli

för att fördjupa elevers kunskap inom vitt skilda ämnen. Samtidigt stärks deras förmåga att uttrycka sig muntligt och skriftligt, att söka kunskap, att bedriva källkritik, att föra en argumentation, att lyssna på varandra och så vidare. När eleverna själva *skapar* rörliga bilder används i stället filmen som ett uttryckssätt, ett språk, och kameran blir ett slags penna och papper. Det handlar inom filmpedagogiken sällan om att göra en hel film med manus och storyboard, med början, mitt och slut, skådespeleri, regi och ljussättning samt en applåderande premiärpublik. Oftare handlar det om att fördjupa sig i någon del av filmskaparprocessen, till exempel att filma från olika avstånd och vinklar för att lära sig betydelsen av bildkomposition, eller att ljudlägga en rörlig bildsekvens för att förstå betydelsen av dialog, musik och ljudeffekter i en film. Skapandet kan också innebära att eleverna gör sin muntliga presentation inom ett visst ämne som en film i stället för framför klassen. Kanske får eleverna i uppdrag att filma en så kallad *tutorial* i kortdivision, oregelbundna franska verb, kulstötning eller smörknivstillverkning.

Filmkunnighet viktigare än någonsin

I Sverige har filmpedagogiken hundraåriga rötter. På 1980-talet fick Svenska Filminstitutet av den dåvarande regeringen nationellt ansvar för att stimulera filmpedagogisk verksamhet. Sedan dess fördelar Filminstitutet ekonomiskt stöd till Sveriges kommuner, sprider information och producerar filmhandledningar. I dag tar många av landets elever del av skolbio och flera skolor bedriver välfungerande filmpedagogiska projekt som möjliggör för barn och unga att se, samtala om och skapa film på skoltid. Men medan en del elever går ut grundskolan med hög filmkunnighet, lämnar andra den obligatoriska studietiden som "filmanalfabeter" – en obalans som i förlängningen riskerar att leda till ökade klyftor i samhället.

Statens medieråds årliga undersökningar av folkets medievanor liksom Ungdomsbarometern visar att den unga generationen föredrar film framför alla andra kulturformer samt tillbringar alltmer tid med att konsumera rörliga bilder via skärmar av olika slag. Vloggare, gamers och andra så kallade influencers har ett mycket stort inflytande på dem som växer upp i dag. Samtidigt har gränserna mellan olika filmmaterial luckrats upp så att det är nästintill omöjligt att skilja redaktionellt och konstnärligt material från företagsreklam och politisk eller religiös propaganda. Därför är det i dag viktigare än någonsin tidigare att alla elever i Sverige lär sig att tolka, analysera och producera rörliga bilder. Filmpedagogik är en undervisningsmetod som går att anpassa till olika lärare, olika elever och olika ämnen och som därför faktiskt passar för alla – särskilt för ett modernt demokratiskt samhälle. Med detta treåriga projekt har Filminstitutet tagit steget ut på klassrumsgolvet.

Detta är Kompis-skoleprojektet

Under 2014 initierade Svenska Filminstitutet ett treårigt projekt med titeln *Kompisskolor*; ett delaktighetsprojekt som gick ut på att tätt samarbeta med fem mellanstadieklasser på olika orter samt att dokumentera och sprida information om den filmrelaterade verksamheten via webb, sociala medier och fysiska evenemang.

Vid valet av de fem skolorna lades stor vikt vid mångfaldaspekten så att elever från många olika socioekonomiska, geografiska och kulturella grupper och områden medverkade. Vidare ville Filminstitutet samarbeta med skolor med varierande erfarenheter av och förkunskaper om filmpedagogiska metoder, för att få större förståelse för hur olika förutsättningar påverkar filmverksamheten i klasserna.

De deltagande skolorna:

Backaskolan, Segepark, Malmö stad

Friskola F-9 (ideell förening grundad 1994), 250 elever

Malmö har 328 494 invånare, varav 32% är utrikesfödda, medelinkomst är 216 217 kr.

Backaskolan tillhör Region Skåne och den lokala filmpedagogiska verksamheten stöds av Film i Skåne.

Björngårdsskolan, Södermalm, Stockholm stad

Kommunal skola, F-6, 451 elever

Södermalm har 128 684 invånare, varav 19% är utrikesfödda, medelinkomst är 373 200 kr.

Björngårdsskolan tillhör Stockholms läns landsting och den lokala filmpedagogiska verksamheten stöds av Film Stockholm.

Ringelskolan, Arvidsjaur kommun

Kommunal skola, F-6, 420 elever

Arvidsjaur har 6 442 invånare, varav 9% är utrikesfödda, medelinkomsten är 249 037 kr.

Ringelskolan tillhör Region Norrbotten och den lokala filmpedagogiska verksamheten stöds av Film pool Nord.

Nytorpsskolan, Angered, Göteborg stad

Kommunal skola, 4–9, 470 elever

Angered har 51 214 invånare, varav 51% är utrikesfödda, medelinkomsten är 190 000 kr.

Ringelskolan tillhör Västra Götalandsregionen och den lokala filmpedagogiska verksamheten stöds av Kultur i Väst.

Näslundskolan, Hallstahammar kommun

Kommunal skola, F-5, 160 elever

Hallstahammar har 15 843 invånare, varav 19% är utrikesfödda, medelinkomst är 246 260 kr.

Näslundskolan tillhör Region Västmanland och den lokala filmpedagogiska verksamheten stöds av Region Västmanland.

Eleverna i de deltagande skolorna. Uppifrån och ner: Backaskolan, 2014 och Björngårdsskolan, 2015.

Uppifrån och ner: Ringelskolan, Näslundskolan och Nytorpsskolan, 2014.

Tre år med filmpedagogisk verksamhet

Filminstitutet har följt de fem skolklasserna under perioden höstterminen 2014 till och med vårterminen 2017, det vill säga genom årskurs fyra, fem och sex. Varje termin har projektledaren gjort ett till två besök i klasserna för att initiera filmprojekt, göra intervjuer med lärare, elever och filmpedagoger samt iaktta och i viss mån delta i den filmpedagogiska verksamheten. Förutom de fysiska besöken har projektledaren haft kontinuerlig kontakt med klassläraren via telefon och e-post.

Under tre år hinner en skolklass prova på, utforska och fördjupa sig i många olika aspekter av den filmpedagogiska metoden. Upplägget av verksamheten har anpassats efter varje klass. Samtliga fem deltagande skolor har ägnat sig åt att *se, samtala om* och *skapa* film – även om olika stor vikt har lagts vid de tre ”s”:en.

Administration

Filminstitutet har varje år fördelat en mindre kompisskolepeng mellan de deltagande skolorna och i vissa fall bidragit ekonomiskt till resor. Detta för att i största möjliga mån undvika ekonomiska utgifter eller extraarbete för de medverkande lärarna eller eleverna. All filmpedagogisk verksamhet har anknutit till den ordinarie undervisningen och läroplanen samt i många fall integrerats inom ett eller flera ämnen, såsom svenska, engelska, bild, matematik och SO-ämnen.

Kompisskoleprojektet har letts av Filminstitutets samordnare för barn och unga, som fungerat som projektägare och beslutsfattare, samt en på konsultbasis anställd projektledare, som har haft den löpande kontakten med de deltagande skolorna. Inför varje läsår har lärarna gjort upp en egen filmpedagogisk terminsplan för sin klass i samråd med Filminstitutet, eftersom önskemålen och behoven har varierat mellan kompisskolorna.

Dokumentation, kunskapsutbyte och informationsspridning

Projektledaren har kontinuerligt under de tre åren skrivit rapporter, reportage och andra artiklar som publicerats på Filminstitutets webb, i nyhetsbrev och i sociala medier. Den främsta målgruppen för dessa texter är pedagoger som antingen vill börja arbeta med filmpedagogiska metoder eller som vill variera, fördjupa och förbättra redan befintliga filmrelaterade undervisningsformer. Eleverna från kompisskolorna har också tillsammans med lärare och projektledare presenterat sin verksamhet på Filminstitutets årliga Film i skolan-dag, ett informations- och inspirationsseminarium för pedagoger, fritidsledare, skolledare, kultursamordnare, filmkonsulenter och filmpedagoger runtom i Sverige.

Lärarna i de fem kompisskolorna har också varje höst inbjudits att delta kostnadsfritt i Filminstitutets seminarium om barn- och ungdomsfilm på Filmhuset i Stockholm för alla

som på något sätt arbetar med film för barn och unga. Vidare har varje läsår avslutats med en nätverksträff i Filmhuset för de deltagande lärarna och regionala filmkonsulenter där kompissskolorna presenterat det gångna årets filmrelaterade verksamhet och utbytt erfarenheter med varandra. Dessa nätverksträffar har också ägnats utvärdering och planering inför kommande läsår.

Kompisskoleprojektets aktiva fas avslutades i och med att de deltagande eleverna gick ut årskurs 6 våren 2017, men projektet kommer att leva vidare i form av erfarenhet, kunskap och inspiration som sprids till pedagoger och skolledare runtom i landet. På lokal nivå har deltagande lärare vittnat om hur kompissskoleprojektets filmpedagogiska verksamhet redan har fått spridning i deras skolor, till exempel genom att kollegor velat testa metoderna, filmämnet införts som "Elevens val" och elever i parallellklasser följt med på skolbiovisningar, tagit del av kompisarnas filmer och ibland även kunnat använda sig av den tekniska utrustningen som köpts in inom ramen för projektbudgeten. Som ett komplement till rapporten har det även tagits fram en praktika som tillhandahålls utan kostnad av Filminstitutet, *Filmpedagogik - så funkar det*. Praktikan innehåller elva filmpedagogiska övningar som alla använts under kompissskoleprojektet och som pedagoger kan använda direkt på klassrumsgolvet.

Ringelskolan tittar på *Astrid*, 2014.

Kompisskolorna ser film

Det finns olika sätt att se på film som är mer eller mindre aktiverande. Filmpedagogiken strävar efter att göra eleverna till medvetna filmupplevare, som både njuter av och reflekterar över vad de ser. Kompisskolorna har under de tre projektåren sett mycket film: kort och lång, dokumentär och fiktion, på biograf, i klassrummet och på filmfestivaler. Samtliga deltagande lärare vittnar om att deras elever utvecklats från "filmkonsumenter" till "filmkritiker", det vill säga att deras filmtittande har förvandlats till en aktiv process där de lägger märke till filmernas formspråk samt verkan på dem som åskådare.

Kortfilm i klassrummet

För samtliga deltagande skolor inleddes kompisskoleprojektet på samma sätt. En representant från Filminstitutet gjorde tillsammans med projektledaren ett besök i klassrummet då

projektet presenterades och en visning av kortfilmen *Astrid* i regi av Fijona Jonuzi genomfördes. Ännu nästan tre år senare pratade eleverna om det starka intryck filmen hade gjort, dels för att den inte liknade någonting de tidigare sett men ändå var så "verklig", dels tack vare den filmpedagogiska övning som *Astrid* visades inom ramen för. Också kompisskolelärarna menar att kortfilmen blev en bra inledning på projektet.

Se vidare reportaget "Rapport från klassrummet: Filmvisning och samtal om kortfilmen *Astrid*", [klicka här!](#)

Efter detta första besök har eleverna i kompissskolorna sett kortfilm i klassrummet vid flera tillfällen, framför allt för att finna inspiration inför eget filmskapande.

Tidigt i projektet tipsade Filminstitutet de medverkande lärarna om webbplatsen *filmarkivet.se*, som gratis tillhandahåller svensk strömmad kortfilm för privat och institutionell visning. Flera av lärarna har uppskattat introduktionen till webbplatsen eftersom den "förenklar filmvisningsprocessen betydligt". Här finns ett stort urval av filmer som är bra, korta och tillåtna att visa i klassrum. Vidare kan lärarna själva se filmerna i förväg och de kan också visa filmerna för eleverna flera gånger, vilket underlättar analysarbetet.

Filmarkivet.se är ett samarbete mellan Svenska Filminstitutet och Kungliga biblioteket. På [filmarkivet.se](#) har du möjlighet att se unikt rörligt bildmaterial ur arkiven som nu tillgängliggörs på nytt; främst kort-, dokumentär-, journal- och reklamfilm, som speglar ett svenskt århundrade i förvandling och framväxten av dagens samhälle. Här finns också en egen kanal med filmer för barn och unga.

Skolbiovisningar

Samtliga kompis klasser har fått ta del av det som kan kallas traditionell *skolbio*. Det innebär att eleverna på lektionstid har besökt en biograf där de sett en långfilm. Efter filmvisningen har de antingen med sin klasslärare eller med en inhyrd filmpedagog arbetat vidare med filmen på olika sätt, till exempel genom samtal, kroppsövningar, bildskapande eller kreativt skrivande. Några av filmerna som våra kompissskolor sett är *Glasblåsarns barn*, *Skellig*, *Bengbulan*, *Livet enligt Nino*, *Elina – som om jag inte fanns* och *Flickan, mamman och demonerna*.

Se vidare reportaget "Rapport från klassrummet: *Glasblåsarns barn*", [klicka här!](#)

Nytorpsskolan ser *Isdraken* på biograf Draken i samband med Göteborgs Lilla Filmfestival vårterminen 2015.

Lärarna i kompissskoleprojektet är generellt positivt inställda till traditionell skolbio som aktivitet. De menar att biografupplevelsen ger ett mervärde som är svårt att skapa i ett klassrum eller i en aula. Biografen är – precis som teatern eller museet – en miljö delvis skild från vardagen där elever ges utrymme att känslomässigt och intellektuellt expandera utanför de ofta ganska trånga ramar som gäller i skolmiljön. Flera lärare vittnar om hur elever ”växer” när de befinner sig utanför klassrummet.

Filmfestivaler

Två av våra kompissskoleklasser har haft förmånen att inom projektet besöka filmfestivaler. Backaskolan har vid två tillfällen besökt BUFF, den årliga barn- och ungdomsfilmfestivalen i Malmö, och Nytorpsskolan har lika många gånger tagit del av Göteborgs Lilla Filmfestival, som varje år visar filmer för en ung publik i anslutning till Göteborgs filmfestival. När kompis klasserna kommit tillbaka till skolan har de tillsammans med läraren arbetat vidare med festivalfilmen genom samtal och kreativa övningar.

Filmfestivaler skiljer sig från vanliga skolbiovisningar på flera sätt:

1. Eleverna ser filmerna tillsammans med elever från andra skolor.
2. Skolklasserna besöker vid dessa tillfällen en annan och mer avlägset belägen biograf än den lokala, vilket ofta kräver en större insats från lärare och elever.

3. Eleverna får se film som inte går eller har gått på den vanliga biografrepertoaren, ofta med ursprung i ett land från vilket eleverna sällan ser film, såsom Australien, Kina, Saudiarabien, Indien, Marocko, Nederländerna, Sydafrika, Kanada och Thailand.
4. Filmfestivalfilmerna omgärdas ofta av mervärde i form av introduktion före och samtal efter i biosalongen. Många gånger är filmens regissör närvarande och eleverna får möjlighet att ställa frågor till honom direkt efter filmen.

Kompisskoleklasserna – såväl elever som pedagoger – har uppskattat filmfestivalbesöken enormt. Det har varit roligt att åka på äventyr med klassen och givande att få träffa regissörer och skådespelare. Mötena får eleverna att känna sig utvalda och stimulerar deras intresse för filminspelningsprocessen, till exempel hur olika effekter i filmen är gjorda, hur regiarbetet gick till, vilka scener som var svåra att spela in och varför. Flera elever uttrycker att det är spännande, och ofta överraskande, att höra om olika karriärvägar inom filmyrket och få veta vad exempelvis en scripta, scenograf eller b-fotograf gör.

Se vidare reportaget "Rapport från klassrummet: *Life According to Nino*", [klicka här!](#)

Backaskolan på *Life according to Nino* i samband med BUFF vårterminen 2015.

Eleverna på Nytorpsskolan har en filmintroduktion kring *Glasblåsarns barn* höstterminen 2014.

Kompisskolorna samtalar om film

När filmpedagogiken talar om att "samtala" om film avses en rad olika aktiviteter som innefattar alltifrån att ge uttryck för spontana känslor efter en filmupplevelse till att analysera filmens formspråk och reflektera kring existentiella och moraliska frågor som filmens berättelse väcker. Kompissklasserna har inom projektet provat på alla dessa samtalsformer.

Vidare innebär inte "samtala" alltid att "prata"; begreppet innefattar även enskild reflektion som kan ta formen av anteckningar, skisser eller tankekartor. Det är viktigt att komma ihåg att en elev inte måste delta i ett samtal i helklass för att vara aktiv och det är lika viktigt att ge rum åt alla uttrycksformer i ett klassrum. Inom kompisskoleprojektet har därför olika samtalsaktiviteter varvats och eleverna har fått arbeta enskilt med tankeverksamhet, text och bild samt i par, smågrupper, halvklass och helklass.

"Jag skulle gärna läsa boken."

*/ Elev om *Glasblåsarns barn**

Filmintroduktioner

Före de flesta filmvisningar som kompisclasserna tagit del av har filmerna introducerats av en lärare, filmpedagog eller biografföreståndare. Syftet med introduktionen är att väcka elevernas nyfikenhet och sätta igång deras reflektionsförmåga redan innan filmen börjar. Vilken form introduktionen tar beror dels på filmen som ska visas, dels på det pedagogiska syftet. Ibland är det önskvärt att eleverna ska uppleva en film förutsättningslöst, utan förväntningar och styrning, andra gånger vill filmpedagogen förse eleverna med ett särskilt par "glasögon" inför visningen.

Upplevelsesamtal direkt efter filmen

Direkt efter filmvisningarna är det värdefullt att fånga upp och formulera några spontana känslor och tankar, och det gäller både för varje enskild individ och för gruppen. Den omedelbara reflektionen tar bara några minuter men ger eleverna en chans att formulera sig kring hur de själva upplever filmen, innan de tar intryck av klasskompisarnas reaktioner. I de fall då kompisclasserna har haft den här typen av upplevelsesamtal redan innan de lämnar biosalongen eller motsvarande har de mer fördjupade filmsamtalen visat sig bli "bättre", det vill säga fler elever har gett uttryck för sina tankar och utrymmet för oliktankande har varit större.

”Hon [filmpedagogen] fick oss att tänka mer på
filmen efteråt än vad man brukar när man ser film.”

/ Elev om samtalet efter *Skellig*

Fördjupat filmsamtal

Ett fördjupat samtal efter en filmvisning kan handla om vad som helst och utgå ifrån filmen på det sätt som läraren eller pedagogen anser fruktbart. Inom filmpedagogiken delas ofta filmsamtalet in i två delar – *gestaltning* och *tematik* – och vikten av att samtala om båda understryks. Gestaltning handlar om hur filmen berättas och tematik handlar om *vad* som berättas.

Våra kompisclasser har genom flera fördjupade filmsamtal haft tillfälle att studera både gestaltning och tematik i en rad filmer. Efter visningen av *Glasblåsarns barn*, exempelvis, diskuterades först filmens form: Hur såg den ut? Hur lät den? Hur var den gjord rent tekniskt? Filmpedagogen skrev på tavlan och visade stillbilder ur filmen. Därefter fördes samtal om filmens teman: om syskonskap, hemligheter, rädslor, uppfostran och barns rättigheter. Eleverna fick både prata, skriva och rita och lärarna i kompisclasserna var genomgående mycket positiva till detta fördjupade filmsamtal kring *Glasblåsarns barn*. "Filmens olika teman var spännande

att öppna upp diskussioner kring och den magiska scenografin väckte barnens fantasi. Det blev en stämmingsfull upplevelse för eleverna, där miljön tillät tankar och frågor att uttryckas fritt”, menade en av dem. Flera lärare berättade också att filmen hade gjort ett starkt intryck på eleverna och att de återkom till den flera gånger, också långt senare. Liknande intryck gjorde flera av filmerna såsom *Livet enligt Nino* och *Flickan, mamman och demonerna*.

”Demonerna kanske är ett sätt för mamman
att genomföra sina idéer, de kanske hjälper
henne att vara kreativ.”

/ Elev om samtalet efter *Flickan,
mamman och demonerna*

Seminarium om dokumentärt berättande

Under andra året var temat i kompissskoleprojektet dokumentärt berättande och klasserna arbetade både teoretiskt och praktiskt med ämnet *Min verklighet*. Som ett startskott engagerades en mediepedagog till ett seminarium om dokumentärt berättande, som också blev en lektion i källkritik. Eleverna förde filosofiska resonemang kring vad ”verklighet” och ”fiktio” är, fick verktyg att förstå förutsättningarna för att skildra sanningen ur ett givet perspektiv och kunde därefter börja tänka kring vad de själva kunde och ville berätta om sin verklighet. Att föra den här typen av självreflekterande samtal med eleverna är en viktig del av filmpedagogiken, särskilt i samband med dokumentär film.

Läs rapporten om dokumentärfilmsseminariet i ”Rapport från klassrummet: Dokumentärfilm”,
[klicka här!](#)

Filmpedagog Miriam von Schantz föreläser om dokumentärt berättande på Björngårdsskolan höstterminen 2015.

Kompisskolorna skapar film

Inom filmpedagogiken är det egna skapandet en central del av läroprocessen – rentav en förutsättning för att nå fördjupad förståelse för filmen som uttrycksform. Men filmskapande behöver inte – och bör inte alltid – innebära att eleverna färdigställer en traditionell film från manus till premiärvisning. Filmskapande kan lika väl innebära att öva sig att tänka i bilder, att klippa om ett existerande filmmaterial, att filma en muntlig redovisning, att rita en scen ur en film ur olika perspektiv, att ljudlägga en redan filmad sekvens, att skriva om slutet på en filmberättelse eller att fotografera ett och samma motiv med olika bildutsnitt. Och filmskapandet kan användas som ett hjälpmedel – i stället för penna och papper – inom många olika skolämnen. Under kompisprojekttets tre år har eleverna provat på många olika former av filmskapande med en rad olika tekniker – från kriter, papper och toarullar till surfplattor, green screens och magic arms.

Kreativt skrivande och bildskapande

De allra flesta filmer fungerar utmärkt som inspiration till eget kreativt skrivande. Eleverna kan exempelvis få i uppgift att skriva en berättelse om vad som händer innan den tid när filmen utspelar sig, en uppföljare till filmen eller att skriva om en scen ur ett nytt perspektiv. Första gången kortfilmen *Astrid* visades i en kompislek klass undrade en elev "Finns det en tvåa?" Utifrån denna fråga gavs eleverna i samtliga kompis klasser i uppgift att skriva en fortsättning på berättelsen om Astrid, vilket de verkligen gick igång på. Berättelserna blev ofta långa, uppslagsrika och inte sällan överraskande.

I anslutning till skolbiovisningarna av *Glasblåsarns barn* och *Skellig* gjorde eleverna bilder av de scener ur filmerna som gjort starkast intryck på dem. Att uttrycka sig i bild är lättare, roligare och mer givande än skriftspråket för de elever som ännu inte behärskar svenska språket eller som har läs- och skrivsvårigheter. Bilderna är också ofta mer öppna för tolkning och fungerar därför utmärkt som utgångspunkter för samtal om alltifrån berättarperspektiv till moraliska dilemman.

Läs mer om bildskapande i samband med filmvisningar i "Rapport från klassrummet – Filmvisning och samtal om dramat *Skellig*", [klicka här!](#)

Dokumentärt filmskapande

Som nämnts ovan arbetade samtliga kompis klasser under projektets andra år med dokumentärt berättande. I Ringelskolan fick eleverna till uppgift att berätta om sin fritid, såsom skoterorientering, pimping, utförsåkning, skidskytte och ridning. Läraren hade köpt in några surfplattor med extra stöttåliga skydd och dessa lånade eleverna hem. Innan dess hade de haft workshop med en filmpedagog som lärde ut hantverket, gav tips om kameravinklar och andra tekniska lösningar samt inpräntade vikten av att planera. Han rådde dem också att prova sig fram och att se till att filma mycket och från olika perspektiv. När det blev dags att klippa kom filmpedagogen återigen på besök till klassen.

Eleverna på Nytorpsskolan gjorde inom ramen för dokumentärfilmstemat en gemensam film om sin skola. Tanken med filmen var att den skulle fungera som en orienterings- och välkomstfilm för nyanlända barn och ungdomar som börjar i förberedelseklass. Till sin hjälp hade klassen under hela filmprocessen en dokumentärfilmare och mediepedagog och innan de satte igång det praktiska arbetet fick de en lektion om berättarperspektiv och formspråk inom dokumentärfilmsgenren. Det blev mycket som måste diskuteras, fördelas och fattas beslut om och förberedelsearbetet blev till praktiska lektioner i tillämpad demokrati: tala, lyssna, tänka om, kompromissa, rösta, respektera majoritetsbeslut etcetera. Eleverna filmade sedan

i olika miljöer i skolan; skolgården, matsalen och några olika sorters klassrum. De visade hur lunchbespisningen går till, vad de brukar göra på rasterna och var toaletterna finns. Den färdiga filmen heter *Din verklighet – vår delaktighet* och har visats i flera olika sammanhang.

Filmen *Din verklighet – vår delaktighet* finns att se på Vimeo, [klicka här!](#)

Läs mer om kompisklassernas dokumentärfilmsskapande i reportaget "Rapport från klassrummet – Workshop i dokumentärfilm", [klicka här!](#)

Animerade filmer

I dag är det enkelt att skapa animerad film – allt som krävs är egentligen en mobiltelefon och ett par appar. Men för att göra en animerad film som ser proffsig ut krävs mycket arbete, inte minst i form av planering och efterarbete. De flesta av våra kompisklasser har arbetat med animationer på något sätt.

I kompiskoleklassen på Backaskolan ägnades exempelvis en stor del av projektets andra år till att göra animerade filmer i smågrupper. Temat för filmerna skulle vara "Sverige" men i övrigt hade eleverna stor frihet att hitta på historier och välja animationsteknik och material. Allra först förde klassen samtal om olika föreställningar om Sverige och utifrån dessa samtal formerades fyra grupper som kom att arbeta med varsin film. Innan filmgrupperna valde vilken animationsteknik de skulle använda visade pedagogerna filmer från webbplatsen filmarkivet.se som inspiration. Själva filmandet tog lång tid eftersom varje liten rörelse i en animerad film kräver många stillbilder och det är pilligt att arbeta med ler- och pappfigurer. Därefter följde redigeringsarbete med finjusteringar av bilden och ljudläggning. Resultatet blev filmerna *Gränsen (Livet i valens mage)*, *Landet lagom (Zombielandet)*, *Fråga kvitto (Ska det vara kvitto?)* och *Heroes (Svenska hjältar)*. Filmerna visades på skolans årliga filmfestival i slutet av terminen och eleverna var mycket nöjda med resultatet och mottagandet.

Se Backaskolans animerade filmer, [klicka här!](#)

Lärarna i Backaskolan återkommer i sina utvärderingar till hur ny teknik har underlättat för såväl dem själva som eleverna.

Filmverkstad på Backaskolan vårterminen 2015.

”Eleverna kan i stort sett arbeta helt utan vår hjälp. Fler kan också arbeta samtidigt, vi har arbetat både i helklass och halvklass. (...) Det har gjort att vi kunnat fokusera mer på eleverna och filmens språk.”

/ Lärare på Backaskolan

Många elever uppskattade även att de var med i alla faser av filmarbetet och framhåller att särskilt slutredigeringen var spännande.

”Jag tycker det är roligast att redigera eftersom jag är en person som älskar att lägga till detaljer som gör filmen mer levande.”

/ Elev på Backaskolan

Läs mer om Backaskolans animationsprojekt i reportaget ”Rapport från klassrummet – Workshop i animerad film”, [klicka här!](#)

Både elever och pedagoger i Backaskolan uppskattade också att de fick möjlighet att visa sina färdiga filmer för en publik, att det fanns en tänkt målgrupp. Skolans filmfestival fungerade som en sporrande målbild som hägrade i slutet av den långa arbetsprocessen.

Reklamfilmer

Under kompissskoleprojektets första år fick eleverna på Näslundsskolan praktisk orientering i en av de mest användbara specialeffektsteknikerna inom film i dag: greenscreen. Redan efter en kort introduktion till tekniken fick eleverna själva testa för att få en uppfattning om möjligheter och begränsningar. Efter att ha tittat närmare på dramaturgi och formspråk i några reklamfilmer skrev eleverna manus och storyboards, hittade bakgrundsmiljöer som fungerade som back-drops till filmerna och skapade rätt "look" för de produkter som skulle marknadsföras. Slutresultatet blev humoristiska filmer som visar att eleverna inte bara har grepp om greenscreenteknikens möjligheter, utan även har full koll på reklamfilmsgenrens knep för att locka åskådaren till konsumtion. På så vis blev dessa workshops lika mycket praktiserad filmteknik som praktiserad källkritik.

Tutorials, redovisningar och läxor

Två av våra kompissskolor har under projektets tre år särskilt använt filmandet som ett komplement till skriftliga och muntliga övningar. För elever med skrivsvårigheter eller som ännu inte helt behärskar det svenska språket kan det audiovisuella berättandet underlätta kommunikationen avsevärt. Flera av pedagogerna i våra kompissskolor har noterat att en del elever förstår oerhört mycket mer än vad de kan uttrycka i ord, och i dessa fall har kameran eller surfplattan blivit ett viktigt verktyg. Men också för elever som till fullo behärskar det talade och skrivna ordet har filmmediet på ett fruktbart sätt stimulerat det dagliga skolarbetet.

Nytorpsskolan gjorde inom svenskämnet boktips i form av kortfilmer. Den ansvariga pedagogen framhöll flera fördelar med filmmediet framför muntliga redovisningar inför klassen eller traditionellt författade recensioner:

1. Eleverna tyckte att det var mer lustfyllt att skapa film än att skriva.
2. Eleverna använde flera olika medier för att uttrycka sig, såsom text, bild och ljud, vilket gjorde uppgiften mer komplex och mer lustfylld.
3. Eleverna redigerade om sina redovisningar ända tills de är nöjda, vilket innebar att lärprocessen blev formativ.

Leranimation på Backaskolan vårterminen 2015.

4. Samtliga elever tog med stort nöje del av samtligas boktips och inspirerades till såväl ny läsning som nya sätt att göra film på.
5. Elevernas filmer kunde även visas för andra klasser, för föräldrar på föräldramöten samt på skolbibliotek, allmänna bibliotek och webben.

I Ringelskolan användes surfplattor som ett slags läxböcker. Eleverna fick låna hem plattorna och filmade till exempel sina muntliga redovisningar i engelska på fritiden och skickade sedan filerna till sin lärare, vilket gjorde såväl uppgiften för eleverna som bedömningen för läraren mer lustfylld. Inom matematikämnet blev en övning att skapa tutorials i kortdivision med surfplattan. På det sättet fick eleverna på en och samma gång träning i räkning, muntlig framställning och filmskapande. Läraren menar att surfplattorna var en oerhört värdefull investering genom att de har kunnat användas på många olika sätt samt varit lätthanterliga och stryktåliga. Att eleverna har kunnat låna hem dem över kvällar och helger har varit enbart positivt: dels har det underlättat filmarbetet rent tidsmässigt, dels har ansvaret och förtroendet fått barnen att växa.

Samma klass avslutade hela kompissskoleprojektet med en filmuppgift som både visade hur mycket eleverna och läraren hade lärt sig de gångna åren och samtidigt förde deras nyförvärvade kunskaper vidare. Uppgiften gick ut på att lära de blivande förstaårseleverna grunderna i filmskapande. Eleverna i förskoleklass tilldelades varsin "filmfadder" från årskurs 6 och tillsammans skapade de trailers, vilket är ett roligt och effektivt sätt att lära sig grunderna i visuellt tänkande, klippning och ljudläggning.

Elever och lärare på Ringelskolan ser *Skellig* vårterminen 2015.

Utvärdering & analys

Positiva erfarenheter

De filmpedagogiska förkunskaperna varierade kraftigt i kompissskolorna vid projektets början, varför utvecklingen i klasserna har sett olika ut. Samtliga pedagoger understryker dock att det har varit tre mycket lärorika år, för såväl lärare som elever, och de är alla positiva till filmpedagogik som en estetisk lärprocess som dels stärker elevernas kunskaper inom olika ämnen, dels stärker dem som individer och grupp. Flera av lärarna har också tack vare filmen lärt känna sina elever på nya och fördjupade sätt.

Stärkt filmkunnighet

Eleverna i samtliga deltagande kompissskolor har under projektets gång väsentligt utvecklat sina kompetenser att aktivt se, samtala om och skapa film – och analysförmågan har ofta gått

hand i hand med hantverksskickligheten, menar flera lärare. I Ringelskolan, där lärare och elever inte hade några erfarenheter av filmpedagogik sedan tidigare, har utvecklingen varit särskilt påtaglig. Här har kompisklassen dels arbetat mycket med filmanalys och dels med filmen som verktyg, inom en rad olika skolämnen. Eleverna har studerat bildutsnitt, dramaturgi och specialeffekter, vilket både stärkt deras estetiska kunnande och deras källkritiska förmåga. De har filmat läxor, muntliga redovisningar och skapat tutorials med surfplattorna, vilket stärkt såväl deras ämneskunskaper som deras visuella berättande. Också elevernas möten med filmbranschen – studiebesök på en filminspelning samt besök i skolan – har tydligt stärkt filmkunnigheten, menar läraren. Att träffa olika slags filmskapare har givit eleverna en fördjupad förståelse för den filmiska processen och förstärkt deras motivation att analysera och skapa film.

Backaskolan hade, till skillnad från Ringelskolan, ganska omfattande erfarenheter av att arbeta med film sedan tidigare. Här fanns ett etablerat och nära samarbete mellan en klasslärare och en fritidspedagog som båda var intresserade av den filmpedagogiska metoden och ivriga att lära sig mer. Eleverna i denna klass, understryker pedagogerna, har under projektet särskilt fördjupat sina kunskaper inom visuellt berättande. Bildberättandet har här gått hand i hand med den skriftspråkliga utvecklingen och blivit alltmer avancerat. En del av eleverna har även skapat film på sin fritid, till exempel genom att gå en filmkurs på Kulturskolan i Malmö, och dessa elevers specialkunskaper om och entusiasm inför mediet har haft positiva effekter på hela klassens filmpedagogiska arbete.

Förbättrad språklig förmåga

Backaskolans lärare framhåller även hur filmmediet stimulerat elevernas skriftliga och muntliga uttrycksförmåga, vilket har haft mycket positiva effekter på deras språkliga utveckling. Pedagogerna menar att elevernas motivation har varit stor, särskilt under det praktiska filmarbetet. Det har, för att uttrycka sig enkelt, varit *roligt* att lära sig att tänka i bilder, resonera med klasskamrater om olika lösningar och skriva synopsis, dialoger och manus för film.

Även det fördjupade filmsamtalet är en mycket användbar pedagogisk metod för att stärka elevernas formuleringsförmåga. I Nytorpsskolan har filmmediet under de tre åren framför allt använts för att förbättra elevernas kunskaper inom svenska språket. Eleverna i denna klass har ursprung i många olika länder, nästan ingen av dem talar svenska hemma och även sinsemellan pratar de ofta på andra språk. Pedagogen beskriver hur elevernas språkliga kompetens under projektets tre år har ökat "från ett till tio". Förutom att eleverna har förbättrat sitt ordförråd avsevärt, har de genom de fördjupade filmsamtalen även "övat på att våga tro på sina egna tankar" och lärt sig att "en och samma berättelse kan uttryckas och tolkas på flera olika sätt", menar hon. Filmskapandet har också underlättat elevernas inläring.

Ökad delaktighet

Vid sidan om de rent praktiska filmkunskaperna framhåller pedagogerna i kompissskolorna hur samarbetet med eleverna har förbättrats och elevernas delaktighet i undervisningen har ökat tack vare projektet. Eleverna har ofta arbetat i mindre grupper och i nya konstellationer vilket stundtals lett till konflikter och "rörighet", men på sikt har detta haft positiva effekter. Eleverna har övat sig på att framföra sina egna åsikter, lyssna på varandra och kompromissa.

I Hallstahammars kommun, där Näslundsskolan ligger, tas elevernas delaktighet också tillvara på ett högst konkret sätt inom filmpedagogiken via det så kallade *Skolbioalet*. Eleverna får själva utifrån ett visst urval av filmtitlar och ett visst förhandsmaterial rösta fram vilken som ska bli terminens skolbiofilm. Genom att göra eleverna delaktiga skapas, enligt pedagogerna, större engagemang och intresse för skolbion. Vidare fungerar *Skolbioalet* genom sitt röstningsförfarande som en övning i praktiserad demokrati, vilket ger positiva effekter inom inte minst SO-ämnena.

Mer ämnesöverskridande

Flera av de medverkande pedagogerna framhåller i utvärderingen filmpedagogikens ämnesöverskridande potential som en av de främsta styrkorna. Under projektets gång har en del elever exempelvis arbetat med musikvideos, vilket inbegriper idrotts-, musik-, bild- och svenskämnet. Andra har filmat olika moment av friidrotten, vilket inbegriper idrotts-

Filmverkstad på Näslundskolan vårterminen 2015.

och bildämnet, eller gjort tutorials inom matematik och hemkunskap. Den här typen av ämnesöverskridande aktiviteter kan inledningsvis vara lite krånglig att få till, inte minst ur schematekniskt perspektiv, men är mycket värdefulla eftersom de ger eleverna en mer holistisk syn på sin kunskap och dess användningsområden, samtidigt som kompis-koleklassernas pedagoger vittnar om att det ofta gör lärarjobbet mer lustfyllt. Vidare kan ett välfungerande kollegialt filmpedagogiskt samarbete över ämnesgränserna spara dyrbar planerings- och undervisningstid, exempelvis i ett projekt som omfattar kunskapsmålen i såväl svenska och engelska som bild och SO.

Större studiemotivation

Flera av våra kompis-kolelärare konstaterar att filmpedagogiken genomgående har haft en positiv inverkan på elevernas studiemotivation. Somliga elever har rentav tack vare filmundervisningen visat nya, dittills dolda, kompetenser. En förklaring kan vara att elever med exempelvis språk- eller skrivsvårigheter i filmen hittar ett medium som passar deras förmågor bättre än det talade eller skrivna ordet och kan "blomma ut" på ett helt nytt sätt. Även några elever med en blyg personlighet har tack vare filmundervisningen, och särskilt de praktiska momenten, tagit helt ny plats i klassen.

I Ringelskolan, där eleverna har gjort vissa läxor och andra hemuppgifter i form av filmer, har läraren enligt egen utsago inte alls behövt tjata på sina elever i samma utsträckning som tidigare, eftersom uppgifterna upplevts så lustfyllda när de utförts med hjälp av kameran i en surfplatta. Även kvaliteten på inlämningarna har höjts, menar han vidare.

Bättre sammanhållning

Flera lärare framhåller att eleverna tack vare filmpedagogiken lärt känna varandra bättre, fått större förståelse för varandras olikheter och lärt sig hur olika kompetenser kan tas tillvara.

”Ingen är bra på allt, men inom
fördjupade filmsamtal och praktiskt filmarbete
är alla bra på något”.

/ Lärare på Backaskolan

Eleverna själva tyckte i den här kompis-koleklassen att det emellanåt kunde vara svårt att samarbeta och komma överens med klasskamraterna när de gjorde film, men var stolta över vad de åstadkommit.

”Det var kul och jag tror man blir bättre i skolan av att arbeta med film. Man blir också bättre vän med klasskompisarna när man arbetar i grupp.”

/ Elev på Backaskolan

Även Ringelskolans lärare menar att eleverna – framför allt genom filmarbeten i mindre grupper, workshops och studiebesök – under projektets tre år har lärt känna varandra bättre, vilket har stärkt klassen som social grupp. Vidare har han själv kommit sina elever närmare vilket både gjort jobbet roligare och undervisningen bättre.

Den förbättrade sociala miljön i klassrummet har i kompis klasserna ökat elevernas samarbetsförmåga vilket i sin tur indirekt också lett till effektivare undervisning och inläring. Grupparbeten och andra samarbetsövningar har genomgående – oavsett om de varit filmrelaterade eller ej – fungerat bättre. Startsträckan blir kortare när eleverna respekterar och känner sig trygga med varandra, vilket i sin tur innebär en välkommen tidsvinst för såväl lärare som elever.

Utmaningar

Förutom de uppenbara vinsterna med filmpedagogik som undervisningsmetod vittnar våra kompis skolepedagoger även om utmaningar de stött på under projektets gång. Det handlar exempelvis om egen och kollegors bristande kunskap, tidsbrist, pengabrist samt fördomar om filmen som uttrycksmedel och pedagogiskt hjälpmedel. Svårigheterna har dock mer med förutsättningarna att göra än med filmpedagogiken i sig.

Kunskapsbrist

Det enskilt största hindret för en välfungerande filmpedagogik är enligt lärarna i kompis klasserna *okunskap*. De själva, deras kollegor, skolans ledning och tjänstepersonerna på kommunen vet generellt alldeles för lite om filmmediets pedagogiska möjligheter. Vid flera av kompis skolorna hade filmen innan projektets början enbart använts som ”en kul grej” och det hade, som en av pedagogerna uttrycker det, ”inte funnits någon reflektion kring filmen som lärande”.

I flera fall saknas det även kunskap om de regionala och nationella insatser som finns för att främja filmkunnighet och filmpedagogik. Ett par av våra kompis skolor kände vid projektets början varken till det regionala resurscentrats eller Filminstitutets existens och hade ingen aning om att de faktiskt kunde låna filmutrustning gratis, få hjälp med att boka workshops och skolbiovisningar, ladda ner filmhandledningar och söka pengar för filmpedagogisk verksamhet.

Filmpedagogen Eva Westergren på besök i kompisskoleklassen på Näslundskolan vårterminen 2015.

Tidsbrist

En annan utmaning för de lärare som vill arbeta med filmpedagogik är, enligt lärarna i kompisskoleprojektet, den närapå ständiga *tidsbristen* i skolan. Att sätta sig in i nya pedagogiska metoder, lära sig ny teknik, ansöka om projektpengar och planera om lektioner tar tid. Särskilt skolbiovisningarna skapar en viss stress. Dels tar de mycket tid från den ordinarie undervisningen, inte minst på grund av resorna till och från biografen. Dels krävs ofta extrapersonal för att skolbiobesöket ska bli lugnt och tryggt. En annan faktor som inverkar på skolbioupplevelsen är rent geografisk och för att lärarna ska uppleva att det är värt att genomföra en skolbiovisning måste biografen finnas lättillgänglig.

Ekonomi

Ytterligare en faktor som upplevs som ett hinder för filmpedagogiken som undervisningsmetod är *ekonomin*. Skolornas budgetar är ansträngda liksom den enskilda lärarens klasspeng. I valet mellan att köpa exempelvis en skolbiovisning och en uppsättning böcker upplevs ofta skolbiovisningen som en onödig lyx. Vidare upplevs kostnaden för en skolbiovisning (mellan 3000 och 4000 kronor) som hög, även om naturligtvis mer än en klass kan ta del av den. Detsamma gäller för inköp av surfplattor eller bokning av en filmpedagog, som väljs bort till förmån för böcker och författarbesök.

Bristande strukturer inom skolan

I några av kompissskolorna har skolledningens intresse för filmpedagogik som undervisningsmetod antingen varit obefintligt eller väckts först i projektets slutskede, vilket har försvårat den filmrelaterade undervisningen för de deltagande lärarna. Särskilt påtagligt blir vikten av stöd uppifrån och inarbetade filmpedagogiska rutiner när det sker förändringar i lärarlaget, vilket blev tydligt när den ansvariga klassläraren i två av våra deltagande skolor gick på föräldraledighet under projektets gång. I den skola där det genom kommunens försorg fanns fast tillgång till en filmpedagog kunde projektet fortgå ungefär som tidigare, med regelbundna filmvisningar, samtal och workshops. Men i skolan vars rektor saknade intresse för filmpedagogik var det nära att klassens deltagande i projektet avbröts, trots det omfattande arbete som den föräldralediga läraren redan lagt ned och trots elevernas stora framsteg och entusiasm.

Vi kan konstatera att en välfungerande och framgångsrik filmpedagogisk verksamhet kräver kontinuitet. Kontinuitet, i sin tur, är beroende av strukturer. Dessa strukturer skapas av ett kollegium vars arbete utformas av såväl enskilda individers kunskaper och intresse som rektors och övrig skollednings direktiv. De så kallade eldsjälarna – såsom enstaka filmkunniga lärare – är en fantastisk kraft, men barns och ungas filmkunnighet är alltför viktig för att den ska stå och falla med enskilda individer som brinner för filmpedagogiken.

Att arbeta med filmpedagogik som undervisningsmetod

Kompisskoleprojektet har bidragit med värdefull information dels om hur det står till med filmkunnigheten bland lärare och elever runtom i landet, dels om filmpedagogikens möjligheter och utmaningar. Det har också pekat på behov och förutsättningar för att en skola ska kunna arbeta med filmpedagogik som undervisningsmetod.

- **Kännedom om filmpedagogik:** Det viktigaste för att få till en framgångsrik filmpedagogik är att inse filmmediets fulla potential som undervisningsmetod. Det gäller således att såväl skolledningen som lärarlaget förstår hur många av skolans kunskapsmål som den filmpedagogiska metoden faktiskt främjar.
- **Kunskap om film:** Den enskilde läraren bör ha grundläggande kunskaper om samt ett intresse för filmen som konstform och undervisningsmetod. Därmed kan hen också se och tillvarata elevernas filmrelaterade förkunskaper och intresse. Däremot krävs inte någon lång erfarenhet eller några avancerade filmtekniska kunskaper.

Ringelskolan på studiebesök vid inspelningen av *Siv sover vilse* vårterminen 2015.

- **Kollegial samarbetsvillighet:** För att skapa ämnesöverskridande, tidseffektiva och maximalt givande filmpedagogiska projekt krävs ibland samarbeten mellan kollegerna i ett lärarlag. Det underlättar exempelvis lektionsplanering, schematekniska frågor, och betygsättning – samt gör jobbet roligare.
- **Nyfikenhet:** Med en nyfiken och fördomsfri attityd gentemot filmen som konstform, teknik och pedagogiskt verktyg – liksom till elevernas filmrelaterade förkunskaper – kan den filmpedagogiska metoden nästan inte misslyckas.
- **Samarbeten med lokala filmaktörer:** En personlig kontakt med den närmaste biografen, och de lokala filmkreatörerna är ofta mycket värdefull. Gör studiebesök eller bjud in till ett besök i skolan.
- **Samarbete med regionalt resurscentrum:** Den regionala filmkonsulenten eller motsvarande regional filmverksamhet kan vara till stor hjälp för en kommun eller en enskild skola. Ofta kan filmkonsulenten exempelvis informera om skolbioverksamhet, boka filmpedagoger, tipsa om filmtitlar och fortbildning, låna ut filmutrustning och hjälpa till att söka pengar för ett filmprojekt.

- **Besök på filmfestival:** Allt fler städer runtom i Sverige har sina egna filmfestivaler och dessa utgör en fantastisk pedagogisk resurs för skolorna, samtidigt som det ofta är en stor upplevelse för eleverna att se film från hela världen, träffa filmskapare och föra filmsamtal i biosalongen.
- **Använd Filminstitutet:** Svenska Filminstitutets filmpedagogiska verksamhet är en informations- och kunskapskälla för alltifrån regionala filmverksamheter och kommuner till enskilda skolor och lärare. På Svenska Filminstitutets hemsida filminstitutet.se/filmpedagogik kan du läsa mer om vad Filminstitutet har att erbjuda.

Filmworkshop på Backaskolan vårterminen 2016

För en filmkunnig framtid

Filminstitutets treåriga kompissskoleprojekt visar att de pedagogiska och sociala vinsterna med filmpedagogiken som undervisningsmetod är stora, men att förutsättningarna för att bedriva filmpedagogik varierar kraftigt mellan regioner, kommuner, skolor och rentav enskilda skolklasser. För att utjämna dessa skillnader och sprida filmkunnigheten till alla Sveriges elever krävs en rad åtgärder.

- **Undervisning i filmkunnighet på lärarhögskolorna:** För att blivande lärare ska kunna bedriva en framgångsrik filmpedagogisk undervisning måste de själva få kunskap om ämnet och dess metoder under sin utbildning. Film är också det snabbast växande konstområdet inom Kulturskolan.

I dag förekommer undervisning om filmpedagogik endast på några av landets lärarutbildningar, trots att det numera finns användbara läromedel, bland annat antologin *Introduktion till filmpedagogik. Vita duken som svarta tavlan* (red. Malena Janson, Gleerups, 2014 och 2015)

- **Fortbildning för lärare:** För att verksamma lärare ska kunna bedriva en framgångsrik filmpedagogisk undervisning behöver många av dem mer kunskap om film som uttrycksform och undervisningsmetod. Det gäller inte enbart lärare inom exempelvis svenska och bild utan samtliga ämneslärare, dels eftersom filmpedagogik kan användas inom skolans alla ämnen, dels eftersom framgångsrika filmpedagogiska projekt ofta kräver samarbeten över ämnesgränserna. Idag arrangeras runtom i landet en mängd enstaka seminarie- och workshoptdagar på filmtema, vilket är bra men inte tillräckligt.
- **Ökad kunskap hos skolledningen:** För att framgångsrik filmpedagogik ska kunna bedrivas kontinuerligt på en skola räcker inte en eller ett par enstaka filmkunniga lärare, utan det krävs olika former av praktiskt, moraliskt och ekonomiskt understöd från ledningen. Svenska rektorers och studierektorers kunskaper om filmpedagogik som undervisningsmetod är ofta bristfälliga och behöver därför öka betydligt.
- **Svensk forskning:** Estetiska lärprocesser gällande exempelvis litteratur, musik och dramatik har på senare år vuxit till ett relativt stort forskningsfält, men den svenska forskningen kring filmpedagogiken som undervisningsmetod är i det närmaste obefintlig. För att filmpedagogiken ska vinna legitimitet och kunskaperna om dess metoder och fördelar öka krävs stora forskningsinsatser på området.

Barnfilmsambassadör Suzanne Osten på besök i Nytorpsskolan höstterminen 2015.